

Hódáját – I.

A cím arra a zsoltárgyűjteményre utal, amelyet Qumránban találtak meg a kutatók 1947-ben; a szöveg 1948-ban vásárlás

Karasszon István a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara Bibliai és Judaisztikai Kutatócsoportjának kutatóprofesszora

útján a jeruzsálemi Héber Egyetem tulajdonába került. Jóllehet több tanulmány született a Hódájóról, egyelőre még nem világos sem az, hogy ki lehetett a szerzője ennek a zsoltárgyűjteménynek, sem pedig az, hogy milyen szerepet töltött be a qumráni szekta közösségében. Annyi bizonyosnak tekinthető, hogy a gyűjtemény maga eltér a qumráni könyvtár többi anyagától, hiszen nagyobb a tekercsek mérete is. Úgy tűnik viszont, hogy nem egységes gyűjteménnyel van dolgunk: legalább két kéz munkáját lehet felismerni a kéziratok állaga alapján. Az viszont már ismét eldöntetlen kérdés, hogy ebből csupán a másolókra lehet-e következtetni, vagy pedig a szereztetést is két szerzőnek tulajdoníthatjuk.

A Hódáját keletkezési idejét mindenestre jól behatárolja az a sajátos ortográfia, ami a többi qumráni tekercsre is jellemző (pl. az ún. *matres lectionis*, tehát kiejtést megkönnyítő mássalhangzók túlnyomó használata); a kanonikus zsoltárok messzemenő ismerete, a Héber Biblia egyéb iratainak idézése mind Kr.e. II. századi keltezését tesz valószínűvé. Nyilvánvaló az is, hogy a klasszikus ószövetségi zsoltárműfajok már nem dominánsak ebben a zsoltárgyűjteményben. A leletek azonban annyira romlott szövegállományt tartalmaznak, hogy egy újabb műfajkutatás igen nehezen lehetséges az esetükben.

Néhány tartalmi sajátosságukat azonban ki kell emelnünk. Elsősorban pesszimista, negatív beállítottságú antropológiájuk tűnik fel: az ember teremtmény volta azt jelenti, hogy hajlamos a rosszra, „testi lélek” (*ruah bászár*), tehát olyan lény, akinek bűnössége a lényegéhez tartozik. Ez természetesen igazolható az Ószövetségből magából is; főként a papi teremtéstörténetet ismétlik meg e zsoltárok. Meglepő viszont, hogy elhagyják a bibliai teremtéstörténet egyik lényeges elemét: az istenképűséget – ez nem illik bele a pesszimista antropológiába. Ezzel szemben az ember bűnös voltának egész inventáriumát adják e zsoltárok.

Az Istenről alkotott képet ennek megfelelően a Teremtő képzele határozza meg (mind a *bará* ige, mind a *jácar* előfordul e zsoltárookban). A papi teológiához közel áll az is, hogy a teremtés során Isten meghatározta a világ rendjét (elsősorban az ünnepek idejét); az viszont már kissé eltér attól, hogy a zsoltárok igen erősen hangsúlyozzák: Isten az ember akaratának ismerője, még mielőtt az ember valamilyen elhatározást hozott volna. Úgy tűnik, ebben nem annyira a papi tradícióhoz, mint inkább a bölcsességirodalomhoz állnak közel a zsoltárok: egy sor olyan attribútumot tulajdonítanak Istennek, ami a kanonikus bölcsességirodalmi művekben fordul elő leggyakrabban, az ószövetségi kor vége felé (ilyen a *da^cat* = tudás; *hokmá* = bölcsesség; *bíná* = belátás; ide kell viszont soroljuk a *kóah* = erő; *gebúrá* = hatalom szavakat is).

Az ember és Isten kapcsolatának leírásában a kanonikus zsoltárokra emlékeztet az *'emet*=hűség hangsúlyozása. Az ember–Isten viszonyulásnak kont-

rasztja az Isten–ember viszonyulás, mert míg az előző hűtlen, addig Isten hűséges, nem hagyja el a bűnre hajlamos embert sem. A kanonikus szövetség-teológia nyomait is fölfedezhetjük a *Hódájót*ban. Végső soron azonban az ember és Isten kapcsolatát a bölcsességirodalom terminológiája dominálja: a bölcsességet az ember csak Isten kijelentése révén kaphatja meg. Miként azonban a qumráni könyvtár többi iratából sejthetjük, a *Hódájót* is éles különbséget kíván tenni az emberek között aszerint, hogy hogyan reagálnak az isteni kijelentésre.

Az igaz ember leírása széles skálájú terminológiával történik, úgy, amint azt a kanonikus egyéni panaszszoltárokból ismerjük. A szegény említése immár mindig a „kegyes” paraleljeként történik (*rás*, ^c*áni*, ^c*ebjón*); ezek kapják meg az értelmet és bölcsességet (*mébín*, *szeke*l); ők szolgálják Istent igazán (*sérét*, ^c*ábad*). Ezzel szemben áll a bűnösök leírása, amely legalább olyan széles skálát mutat fel (mind a *pesa*^c, mind a *rásá*^c főnév előfordul). Csalás (*bágad*), hazugság (*mirmá*, *sáqar*) jellemzi az istenteleneket. Nyilvánvaló tehát, hogy a *Hódájót* tovább húzza azt a vonalat, ami már megkezdődik az ószövetségi kánon késői irataiban, majd még teljesebben jelentkezik Jézus ben-Sírák könyvében: a jók és rosszak dualista szétválasztása. Ez teszi aztán szükségessé az eszkatológikus kitekintést: a szoltárokból erőteljesen jelentkezik az a nézet, hogy ennek az *aióm*nak vége lesz (*qéc*), ami viszont messiási váradalmakra fog vezetni, jóllehet a *Hódájót* még nem vall kifejezett tant a Messiásról. Nyilvánvaló azonban, hogy a kettősség háttérében az „Igazság Tanítójának”, ill. a „Gonosz Főpapaknak” a kettőssége áll; ez meghatározza e szoltárok egész világnézetét.

Megjegyzés: Fordításunkban a ( ) jelzi a feltételezett, de hiányzó vagy romlott szövegállományt; / / jelöli a fordításhoz szükséges magyarázó betoldást, ... pedig a hiányzó szöveget.

I.

- 1) ...
- 2) ...
- 3) örökké ...
- 4) bennük ...
- 5) az erő forrása ... bölcs tanácsvégzés ... nincs száma, s haragod
- 6) előtt ... hosszútűró az ítéletben. (Te pedig) igaz vagy minden tetteidben,
- 7) s bölcsességeddel teremtetted az örökkévaló ... Mielőtt megteremtetted őket, már tudtad minden tetteiket
- 8) örökkön örökre. (Mert nélküled) semmi sem történik, s beleegyezésed nélkül semmit sem lehet megismerni. Te teremtettél
- 9) minden lelket és ... minden tettüknek rendjét. Te feszítetted ki az egeket
- 10) dicsőségedre és (te határozta) meg minden seregüket) akarataod szerint, a hatalmas szeleket is törvényük szerint, mielőtt
- 11) (szentséged) angyalaivá lettek volna, örökkévaló lelkekké birodalmukban; a világító testeket titkaik szerint,
- 12) a csillagokat járásuk szerint; minden ... szelet munkájuk szerint; a meteorokat és villámokat szolgálatuk szerint; a tervezés kincstárát
- 13) (meghatározta) ... titka szerint. Erőddel megteremtetted a Földet,

- 14) a tengereket és a mélységet ... Bölcsességeddel meghatározta ... és minden bennük lévőit
- 15) akaratod szerint rendeltél el. ... az ember lelkének, akit a földkerekségen alkottál meg mindörökre:
- 16) örök nemzetségekre. ... elrendelt idejében meghatározta szolgáltatukat minden nemzetségüknek, és rendjüket
- 17) meghatározott időben ... örökkön örökre. Megpróbáltatásuk és minden
- 18) szenvedésük ... és minden utódokra is kiróttad azt, örök nemzetségek szerint
- 19) és örök időkre... Ismeretteddel és bölcsességeddel bizonyosságukat / =sorsukat/ meghatározta, mielőtt
- 20) lettek volna. Minden akaratod szerint történik, s nélküled semmi sem megy végbe.
- 21) Mindezt jól tudom ismeretedből, hiszen megnyitottad fülemet csodálatos titkod előtt. Én azonban agyagból formáltattam és vízzel vagyok összegyúrva.
- 22) Gyalázat alapom, tisztátalanság forrása vagyok, hűtlenség kemencéje, bűn épülete, tévedés lelke. Elferdült vagyok,
- 23) értelem nélkül, az igaz ítélettől félek. Mit mondhatnék, ami már ne lenne tudott, mit tudhatnék, ami már ne lenne ismert? Minden
- 24) be van vésve előtted az emlékezés vésőjével örök időkre, örök esztendőkre, minden meghatározott idejével.
- 25) Semmi nem marad titkon, nem rejthető el előled. Hogyan sorolhatná fel az ember bűnét, hogyan perlekedhetne vétkei miatt,
- 26) mit válaszolhat az igazságos ítéletre? A tied, ismeretnek Istene, minden igaz tett,
- 27) az igazság tanácsa, s az emberek fiaié a bűn cselekedete, a hazugság tettei! Te teremtettél
- 28) lelket a nyelvükre, és ismered annak szavait; meghatározta ajkuk gyümölcsét, mielőtt még lettek volna, s mértéket adott a szavaknak
- 29) és a nyelv lelke áradásának. Mértéket állítasz föl annak titka szerint és meghatározta a lelkek megnyilvánulását gondolataik szerint, hogy
- 30) megjelentsd dicsőségedet, és elbeszélj csodáidat minden hűségese cselekedetében: törvényben és igazságban, neved magasztalására
- 31) minden téged ismerő által. Ők áldjanak téged bölcsességük szerint mindörökké! Te pedig kegyelmeddel
- 32) és nagy irgalmaddal megerősítéd az ember lelkét a megpróbáltatás ellen ... (és megtisztítod) a sok bűntől,
- 33) hogy /az ember/ elbeszélje csodáidat minden teremtményednek, ... szorongatásaim igazságát,
- 34) és az ember fiainak minden csodádat, amelyeket véghezvittél. ... Halljátok,
- 35) ti bölcsök, akik az ismeretről elmélkedtek, s ti együgyűek, legyetek elmétekben erősek! ... Gyarapítsátok a bölcsességet!
- 36) Ti igazak, szüntessétek meg a gonoszsgot! Minden tökéletes úton járótartson ki ... /mellett/! Ti szegények, legyetek
- 37) türelmesek! Ne vessétek meg (Isten törvényeit)! A kemény szívűek értelem nélkül vannak.
- 38) Ezek ...
- 39) Az erőszakosak fogait csikorgatják.

A *Hódájót* 1. nem hoz sok konkrét bibliai idézetet, ennek ellenére világos, hogy már a kánon háttérén állva fogalmazódott meg mondanivalója. Meglepő azonban, hogy a bibliai anyagból dolgozva milyen messzire eljutott a kanonikus szövegektől! Már maga a felosztás is ezt sugallja. Igaz, hogy nem maradt fenn a zsoltár teljes szövege – sem a zsoltár eleje, sem vége nem világos számunkra, a corpus töredezettsége pedig csaknem élvezhetetlenné teszi a zsoltárt – viszont a felépítés csaknem egyértelművé teszi, hogy majdnem a teljes szövegállomány fennmaradt: az 1–20. versek Isten teremtését dicsérik, majd a további versek az emberrel foglalkoznak. Ez utóbbi szakasz először az ember gyarlóságát írja le, majd mégis arra szólít fel, hogy az ember dicsérje Istent, végül adhortációkkal zárja le a költeményt. Aligha gondolható, hogy ez után valami még következett volna!

A teremtés dicsérete persze több helyütt a bibliai teremtéstörténet recepciója – ezt nem csak a gondolatvilág, hanem többször a szóhasználat is elárulja. Az arányok azonban már eltérnek: itt nyilvánvaló, hogy teremtő–teremtmény áll egymással szemben, míg ez az 1Móz 1 elbeszélésére nem jellemző. Összehasonlításként gondoljunk a 8. zsoltárra, amely viszont fordítva jár el: röviden említi a teremtés magasztos voltát, ám nem sokkal ezután a legnagyobb teremtményre, az emberre tér ki, s ez jelenti a zsoltár tulajdonképpeni mondanivalóját. Ézzel azonban látjuk a teológiai eltérést is: a 8. zsoltár számára az ember minden gyarlósága ellenére is csodálatos; az istenképesség és az Istentől kapott feladat nemessé teszi az embert. Ennek szép és logikus következménye, ha a 8. zsoltár Isten dicsőítésére hívja fel a hallgatóságot. Itt azonban a 30kk versek felszólítása az istendicséretre kissé indokolatlanul, izoláltan áll. A gondolatmenetből inkább az következne, hogy vajon egyáltalán dicsérheti-e Istent a 21kk-ben leírt gonosz ember. Nyilvánvaló viszont, hogy nem a belső logika számít immár a szerzőnek, hanem meglévő bibliai motívumokból rak össze egy új költeményt, még ha saját teológiai meglátása szerint is.

Az igazságosság és a bűnösség hangsúlyozása kétségtelenül a kanonikus panaszszóltárookra emlékeztet bennünket. A tradíciók azonban itt már összeolvadnak! Hiszen a nyelv bűne, az ember gondolkodásának rossz volta már inkább a késői bölcsességirodalom mondanivalója, s teljesen hiányzik a zsoltárköltészetből. A háttérben mindenképpen föl kell tételeznünk, hogy a *Hódájót* 1 írója egy olyan történeti összefüggésben áll, ahol a különböző zsidó szekták és vallásos irányzatok különböző tanításai egymással összeütköztek; a tan egyszerre égetően fontos lesz a szerző számára – amennyire hallgatnak róla a kanonikus szóltárok! Ennél többet azonban sajnos nem tudunk mondani a szerző történeti háttéréről: nem világos, hogy egyáltalán magánember-e a szerző, vagy inkább valamilyen közösségi munkára gondoljunk, s ha az előbbiről van szó, akkor milyen szerepe volt a szerzőnek a qumráni közösségen belül. Az sem világlik ki ezekből a sorokból, hogy milyen céllal írták a zsoltárt; szándékot is föltételezhetünk: vagy liturgiai használatú költeménnyel van dolgunk, de nincs kizárva az sem, hogy tankölteménnyel van szó.

A zsoltár teológiai álláspontjának egy furcsaságára azért mindenképpen utalnunk kell. A 21kk versek általában az emberről beszélnek (a már említett szkeptikus módon). Hogy itt nem egyszerűen a gonoszokról van szó, az ab-

ból is kiderül, hogy a zsolttáros „Stimmungsumschwung”-ja egyéni hangvéltelt ölt: „Én azonban...” A versek nem értelmezhetők bűnvallásként, hiszen nem egy konkrét dolog megbánásáról számolnak be, hanem inkább arról, hogy a szerző az általa meghatározott szabály alól magát sem vonja ki, hanem rezignáltan tudomásul veszi, hogy valamilyen nagyobb erő keríti őt is hatalmába. Röviden: a *condicio humana* leírását láthatjuk itt.

Ennek viszont szöges ellentéte a 35kk versek tartalma, amely már különbséget tesz jók és gonoszok között. Igaz ugyan, hogy a fentiek magyarázatot nyújtanak arra, hogy miért beszélhetünk minden negatív antropológia ellenére is jókról, igazakról: egyrészt Isten irgalmasságát említi a zsoltár (32–33.), másrészt pedig Isten ismeretét és bölcsességét tulajdonítja az igazaknak (31.35.). Nem említi azonban sem azokat a kritériumokat, sem pedig azt a módot, amelyek alapján valaki ezt az irgalmat és bölcsességet megkaphatja. Sőt azt sem hangsúlyozza, hogy ez egyfajta „ajándék”, adomány lenne, amivel a privilegizáltaknak szolgálniuk kell (miként például a keresztyénségben ez gyakori). – Mire lehet mindebből következtetni? Nyilván arra, hogy a zsoltár szerzője/szerzői számára immár teljesen nyilvánvaló, hogy kik az igazak és kik a gonoszok; a fentiek alapján *expressis verbis* bizonyíték ugyan nem áll rendelkezésünkre, de biztos mondhatjuk, hogy a zsoltáríró magát és közösségét számítja az igazakhoz, míg a közösségen kívülieket (talán ellenséget? ld. a 39. „erőszakosak” szavát) a gonoszakhoz.

Ez utóbbi gondolattal zárhatjuk sorainkat. Nyilvánvaló, hogy ez a gondolkodás – bár sokat kölcsönöz a kanonikus iratok nyelvezetéből és gondolataiból immár nem egy nyílt közösség megnyilvánulása, hanem szektás nézetek kifejezése.

Folytatjuk

A 8. zsoltár

Mi Urunk, Istenünk,
*melly igen csudálatos a te neved az egész földön,
 ki a te dicsőségedet az egeknek felette magasztaltad!*
*A kicsinyeknek és csecsszopóknak szájok által
 erősítetted meg a te hatalmadat a te ellenségidért,
 hogy megrontsád az ellenséget és a bosszúállót.*

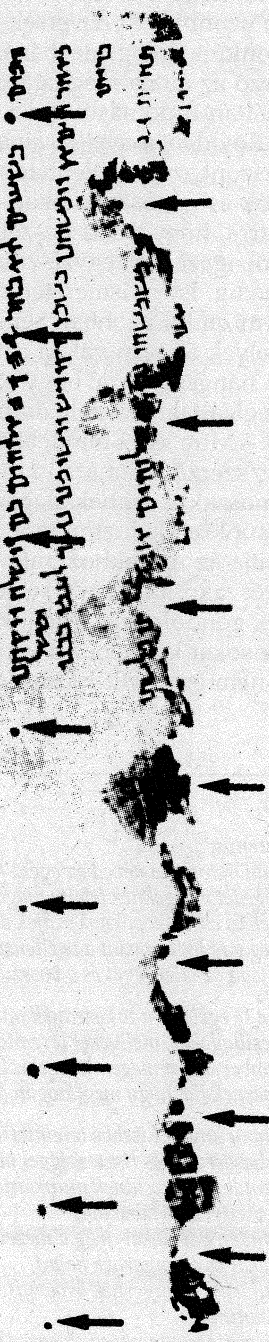
*Mikor látom a te egeidet, a te kezédnek munkáit,
 a holdat és a csillagokat, mellyeket teremtettél:
 Micsoda az ember, hogy megemlékezel róla,
 avagy az embernek fia, hogy meglátogatod őtet?*

*Noha őtet valamennyire kisebbé teremtetted az angyaloknál,
 mindazáltal dicsőséggel és tisztességgel megékesítetted őtet.
 Tetted őtet minden te kezeidnek munkáin úrrá,
 mindeneket vetettél az ő lábai alá,
 juhokat és minden barmokat, még a mezei vadakat is,
 az égi madarakat és a tengernek halait,
 amellyek általjárják a tengernek ösvényit.*
 Mi Urunk Istenünk,
melly igen dicsőséges a te neved az egész földön!

(Károli Gáspár fordítása, Bibliája 1794-es kiadásából)

הנה העמודים בבת 2 א 1 ב כולות שתי ודונס חזית וסע
זאת שם אבן וסבבה 2 א 1 ב כתי ששה שלים וזמן

הולך קודם כן יש זמן חומס לזמן יעמד כעצ אבי ויאוכח
דעם קחט ולזכר כרדוטו ודעיש ערב ומתכנסת כור
ומשפח לזכר בבור אמתו זע כבשו החוקים הרגועו
לחזקתו לזכר על העתק את זכר ומישן את כעשו
כס זכר וזכרתי וזי וסע את כעשו אמן חס רוע אלה
חס זכר ומשפחה האמן חס כעשו למשפט את שפט

Hodajót a XI. barlangból. A nyilak azoknak a sántüléseknek a helyét mutatják, melyek a tekercs kigöngyölésékor kivetkeztek